



صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های خبری

**نشست پژوهشی؛**

**موضوع:**

**"«تصفیر نفت»؛ برنامه‌ای برای اقتصاد ایمن و پایدار"**



فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

- وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

**پژوهشگر: فاطمه حسینی**

## فهرست مطالب

عنوان	صفحه
<input type="checkbox"/> نکات برجسته پژوهش خبری .....	1
<input type="checkbox"/> مقدمه .....	2
<input type="checkbox"/> چرا تحریم نفتی می شویم؟ .....	2
<input type="checkbox"/> اشکالات اساسی در اصلاح ساختار اقتصادی کشور .....	3
<input type="checkbox"/> مهمترین ایرادات ساختار اقتصادی کشور .....	3
<input type="checkbox"/> چرا «تصفیر نفت»؟ .....	4
<input type="checkbox"/> مفروضات و قیود «تصفیر نفت» .....	5
<input type="checkbox"/> طرح کلی برنامه «تصفیر نفت» در بودجه .....	5
<input type="checkbox"/> ملاحظات برنامه «تصفیر بودجه در نفت» .....	7
<input type="checkbox"/> مفروضات برنامه «تصفیر نفت» مرتبط با تراز پرداختها .....	8
<input type="checkbox"/> جزئیات عملیات مرتبط با تراز پرداختها .....	9
<input type="checkbox"/> ملاحظات برنامه «تصفیر بودجه در نفت» مرتبط با تراز پرداختها .....	9
<input type="checkbox"/> جمع بندی .....	10
<input type="checkbox"/> راهکارهای رسانه‌ای .....	Error! Bookmark not defined.
<input type="checkbox"/> ملاحظات رسانه‌ای .....	Error! Bookmark not defined.
<input type="checkbox"/> معرفی کارشناسان .....	Error! Bookmark not defined.

## □ نکات برجسته پژوهش خبری

- ❖ وابستگی اقتصاد کشور به نفت شاهبیت بحث تحریم ایران از سوی آمریکا و برخی کشورهای اروپایی است.
- ❖ یکی از مهم‌ترین ایرادات اساسی در بحث اصلاح ساختار اقتصادی، موقتی دیدن بحث تحریم و مشکلات ناشی از آن بوده است.
- ❖ نظام معیوب مالیاتی، نظام پیمانکاری نادرست و ساختار غلط مصرفی در کشور، سه ایراد اساسی ساختار اقتصادی کشور می‌باشد.
- ❖ هدف از «تصفیر نفت» نجات اقتصاد کشور از حالت ناپایداری و خلع سلاح طرف مقابل از طریق ابزار تحریم می‌باشد.
- ❖ طرح تصفیر نفت یا «برنامه اداره کشور بدون نفت» با استناد به تجربه سایر کشورها در نظام درآمدی، بر اصلاح نظام مالیاتی استوار شده است.
- ❖ سازگاری با اصول دانش اقتصاد از جمله قیود اجرای برنامه «تصفیر نفت» می‌باشد.

## □ مقدمه

چند ماهی بحث قطع وابستگی بودجه از نفت خام با عنوان‌های مختلفی از جمله تصفیر نفت یا اصلاح ساختاری بودجه با رویکرد قطع وابستگی به نفت، بیش از هر زمان دیگری در بدنه کارشناسی و سیاست‌گذاری کشور مورد توجه قرار گرفته است. اقتصاد نفتی اگرچه در طول چهار دهه گذشته و حتی بیشتر از آن به عنوان یکی از چالش‌های اصلی اقتصاد کشور مطرح بوده است و در قوانین بالادستی کشور از جمله قوانین پنج ساله توسعه، قانون سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و ... همواره بر قطع وابستگی نفتی تأکید شده است و مسئولان کشور نیز بارها بر آن اذعان داشته‌اند، اما تاکنون تدبیر و برنامه جدی برای رفع این معضل از اقتصاد کشور اندیشیده نشده است؛ اما بزرگ شدن این مشکل در اقتصاد کشور از یک سو و بازگشت مجدد تحریم‌های آمریکا و سپس تشدید آن از سوی دیگر که خود عاملی برای دامن زدن بر این معضل بود، بدنه کارشناسی، نخبگانی و بودجه‌ریزی کشور را بر آن داشت تا این بار با تبدیل تهدید تحریم به فرصت، برای صفر کردن بودجه کشور از نفت خام دست به کار شوند و با ارائه طرح‌ها، برنامه‌ها و راه‌حل‌های خود به دنبال ایجاد بستر و زمینه‌ای برای اجماع همگانی میان دولت، مجلس و حتی افکار عمومی باشند تا بتوان، به طور اختیاری شرایط لازم برای حل این معضل اقتصادی را در کشور مهیا نمود. از همین‌رو، ستاد پیگیری اقتصاد مقاومتی در نشست کارشناسی با دکتر محمد قاسمی، مدیر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس و دکتر توحید آتشیبار، کارشناس ارشد این مرکز، به بحث و بررسی پیرامون طرح ارائه شده از سوی مرکز پژوهش‌ها با عنوان طرح «برنامه اداره کشور بدون نفت» که به طرح «بتن» نیز معروف می‌باشد، پرداخته است!

## □ چرا تحریم نفتی می‌شویم؟

اصولاً در بحث تحریم، طرف تحریم کننده ابتدا اقدام به شناسایی نقاط ضعف و میزان آستانه تحمل آن جامعه در مقابل تحریم‌ها می‌کند. در کشور ما سال‌هاست که نقطه ضعف اساسی در کشور وجود دارد و آن هم وابستگی اقتصاد کشور به درآمدهای نفتی است، در واقع این موضوع پاشنه آشیل مشکلات اقتصادی کشور است و از سوی دیگر هیچ‌گاه اراده جدی برای رفع این معضل در کشور وجود نداشته است. از همین‌رو، این مشکل اساسی باعث شده تا طرف تحریم با دو فرض اساسی، تحریم نفتی را ساده‌ترین راه برای مقابله با ایران بداند. این دو فرض در ذیل آورده شده است:

فرض اول؛ برای آن‌ها این‌طور اثبات شده که نقطه اتصال اقتصاد ایران با اقتصاد بین‌الملل درآمدهای نفتی است که از طریق نظام بانکی رخ می‌دهد، بنابراین، ساده‌ترین و اصلی‌ترین ضربه‌ای که می‌تواند ایران را از پای در بیاورد، تحریم نفتی و نظام بانکی ایران است، به عبارت دیگر، تحریم نفتی و نظام بانکی اولین ضربه برای اثرگذاری تحریم بر اقتصاد ایران است؛

فرض دوم؛ تجربه نشان می‌دهد ایران به دلیل پیچیدگی و ساختار پراکنده قدرت در کشورش، توان اصلاحات داخلی را ندارد، بنابراین، از آنجا که توان و اراده‌ای برای اصلاح ساختار اقتصادی در ایران وجود ندارد، با تشدید فشارهای خارجی، در نهایت مجبور به پذیرش تسلیم می‌شوند. در واقع، این موضوع شاه‌بیت بحث تحریم ایران از سوی آمریکا و برخی کشورهای اروپایی است.

اما در داخل نیز مفروضاتی در بحث تحریم وجود دارد؛ یک فرض آن است که دولت و حاکمیت باید با استفاده از امکانات و ظرفیت‌های داخلی درجه مقاومت کشور را در برابر تحریم افزایش دهد و به نوعی تحریم‌ها را بی‌اثر کند و فرض دیگر بر آن است که، با استفاده از فرصت‌هایی که از ناحیه تحریم ایجاد می‌شود، بتوان دستاوردهای قابل قبولی در سایر بخش‌ها برای کشور ایجاد کرد. حال با بررسی مفروضاتی که هم از سوی تحریم‌کنندگان و هم مسئولان داخلی مطرح می‌شود، تنها یک نتیجه می‌توان حاصل کرد و آن هم اداره کشور بدون وابستگی به فروش نفت خام می‌باشد که در طرح مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «اداره برنامه کشور بدون نفت» به آن پرداخته شده است. در واقع، این مسئله هم معادلات رقیب را بر هم می‌زند و هم شرایط بررسی و استفاده حداکثری از ظرفیت سایر ابزارهای درآمدی را که مبتنی بر اصلاحات بخش‌های مختلف اقتصادی است برای کشور فراهم می‌آورد.

### □ اشکالات اساسی در اصلاح ساختار اقتصادی کشور

بحث اصلاح ساختار اقتصادی کشور، موضوعی جدیدی نیست و تقریباً در چهار دهه گذشته همواره با ادبیات مختلف این موضوع مورد بحث سیاست‌گذاران و نخبگان اقتصادی بوده است، اما آن چیزی که باعث شده تاکنون نتوانیم گام‌های جدی در مسیر اصلاحات اقتصادی کشور برداریم، به سه اشکال عمده در تفکر سیاست‌گذاری کشور باز می‌گردد که عبارت است از:

1. مهم‌ترین اشکالی که تاکنون نسبت به بحث اصلاحات اقتصادی حاکم بوده است، موقتی دیدن آن بوده است؛ بدین معنی که همواره شرایط تحریم و یا شرایط دیگری که اقتصاد کشور را با نوسان و تکانه‌های جدی مواجه کرده است، به عنوان شرایط موقت در نظر گرفته شده است و به همین دلیل، راه‌کارهایی که برای خروج از آن شرایط ارائه شده، راهکارهای ساده و موقتی بوده است، مثل استقراض یا استفاده از منابع صندوق توسعه ملی.

2. دومین اشکال، برخورد سیاسی با موضوع بوده است، به طوری که همواره این تصور وجود داشته که اگر اصلاح ساختار اقتصادی به طور جدی دنبال شود، جامعه دچار تنش‌های اقتصادی - سیاسی می‌شود؛ در حالی که اگر برای هر طرح و برنامه‌ای که قصد اجرای آن در کشور وجود دارد باید پیوست سیاستی - امنیتی مناسبی تهیه شود، تا به راحتی بتوان تکانه‌های ناشی از آن را کنترل کرد.

3. سومین ایراد، آن است که هر وقت بحث از اصلاح ساختار اقتصادی کشور شده، موضوع مهم دیگری نیز در کنار آن قرار گرفته است و به طور ناخودآگاه بحث اصلاح ساختار از دستور کار خارج شده است و رجوع دوباره به این موضوع صورت نگرفته است.

استفاده از بدنه کارشناسی و نخبگانی کشور، فهم درست از ضرورت اصلاح ساختار اقتصادی کشور و اثرات و مزایای آن برای توسعه و رشد اقتصادی هم برای سیاست‌گذاران و هم برای افکار عمومی؛ اقداماتی است که در شرایط کنونی، باید صورت گیرد تا از این سه ایراد اساسی در بحث اصلاح ساختار اقتصادی فاصله بگیریم.

### □ مهم‌ترین ایرادات ساختار اقتصادی کشور

سال‌هاست که چند ایراد اساسی باعث شده نتوان اداره اقتصاد کشور را بدون اتکا به منابع نفتی در نظر گرفت؛ از جمله این ایرادات عبارت است:

- **نظام معیوب مالیاتی در کشور:** در حالی که در بسیاری از کشورها، مالیات مهم‌ترین منبع درآمد برای دولت و اداره اقتصاد آن کشور محسوب می‌شود، اما در کشور ما به دلایل مختلف از جمله خلاءها و ابهامات قانونی، ضعف در اجرای قانون، برخی معافیت‌های نادرست مالیاتی، فقدان شفافیت و ... چرخه ساختار مالیاتی به گونه‌ای شکل گرفته است که عملاً مالیات‌ستانی به امری دشوار برای دولت تبدیل شده و به همین دلیل به دنبال ایجاد و اصلاح نظام مالیاتی مشخص در کشور نبوده است؛ هر چند که از سوی دیگر، فرهنگ مالیات‌ستانی نه در تولیدکننده و نه در مصرف‌کننده هنوز شکل نگرفته و این امر نیز کار را برای دولت مشکل‌تر کرده است. بنابراین، فرهنگ‌سازی برای مالیات‌ستانی و شناسایی و رفع موانعی که مانع از ایجاد یک ساختار مالیاتی دقیق و شفاف در کشور می‌شود، از مهم‌ترین اقداماتی است که باید مورد توجه رسانه‌ها و سیاست‌گذاران قرار گیرد.

- **نظام پیمانکاری نادرست در کشور:** شاید یکی از سؤال‌هایی که ذهن بسیاری از افراد را درگیر کرده است این باشد که، پول نفت کجا هزینه شده است؟ در پاسخ به این سؤال باید گفت از آنجا که همواره منبع درآمد دولت پول نفت بوده و به راحتی به دست می‌آمده است، در انتخاب و اجرای طرح‌های اقتصادی، سیاست مناسبی اتخاذ نشده است. بدین صورت که قبل از آنکه مشخص شود یک طرح برای اقتصاد کشور توجیه اقتصادی دارد یا خیر، در مرحله اجرا قرار گرفته و منابع مورد نیاز آن نیز از محل درآمدهای نفتی تأمین شده بدون آن که تأثیر مثبتی در اقتصاد کشور داشته باشد. در واقع، چون همیشه پول نفت داشته‌ایم حجم عظیمی از منابع نفتی صرف مصارف و مجموعه مستحقاتی شده که بازه اقتصادی نداشته است؛ یا به اصطلاح پول نفت را حیف کرده‌ایم.

- **ساختار غلط مصرفی در کشور:** نگاهی به درآمد سرانه کشور طی سال‌های مختلف نشان می‌دهد که ساختار مصرفی کشور هیچ ارتباطی با درآمد سرانه کشور ندارد و این شیوه از مصرف به دلیل باز بودن درهای واردات و با استفاده از دلارهای نفتی در کشور شکل گرفته است و بیش از 50 سال ادامه پیدا کرده است. حال اگرچه در شرایط حاضر تغییر این الگوی مصرف کار بسیار سختی است، اما یکی از ضرورت‌هایی است که برای اصلاح ساختار اقتصادی در کشور باید با فرهنگ‌سازی مناسب به آن پرداخته شود.

### □ چرا «تصفیر نفت»؟

بحث قطع وابستگی بودجه به نفت موضوع جدیدی نیست و سال‌های سال بر آن تأکید شده است، اما هدف از انتخاب این عنوان، جلوگیری از واژه‌های تکراری و بیان یک اصطلاح جدید با همان معنا است و هدف آن نجات اقتصاد کشور از حالت ناپایداری و خلع سلاح دشمنان از ابزار تحریم می‌باشد. در واقع، «تصفیر نفت» یا طرح «برنامه اداره کشور بدون نفت» به معنای صفر کردن صادرات نفت خام نیست، بلکه حذف اختیاری آن به عنوان منبع درآمد بودجه‌ای و ذخیره‌سازی مناسب آن است چراکه تنها راهکار نهایی برای داشتن اقتصادی ایمن و پایدار صفر کردن رقم فروش نفت در بودجه می‌باشد.

## □ مفروضات و قیود «تصفیر نفت»

مهمترین مفروضاتی که برای طرح «برنامه اداره کشور بدون نفت» در نظر گرفته شده است، سه فرض اساسی به شرح ذیل می‌باشد:

ناپایداری سیاست تسکین موقت مبتنی بر سناریو تحریم

خطر پخته شدن تدریجی در دیگ تحریم

چشم انداز حداقل ۲ تا ۶ سال فشار

همچنین، از آنجا که در این طرح با موضوع اقتصادی - سیاسی - اجتماعی مواجه هستیم برای پیگیری و اجرای این باید برنامه قیودی در نظر گرفته شده است. این قیود عبارتند از:

با اصول دانش اقتصاد ناسازگار نباشد،

از لحاظ عملیات بودجه ای قابل اجرا و تداوم باشد،

از لحاظ سیاسی و اجتماعی قابل اجرا باشد،

به تلاطم غیرقابل کنترل در اقتصاد کلان منجر نشود،

اجرای آن و رسیدن به هدف اصلی، موکول به پایان برنامه نباشد

## □ طرح کلی برنامه «تصفیر نفت» در بودجه

در طرح «برنامه اداره کشور بدون نفت» با استناد به تجربه سایر کشورها در نظام درآمدی، تأکید اصلی بر اصلاح نظام مالیاتی است. علاوه بر این، اصلاح قیمت حامل‌های انرژی نیز از اهداف این طرح است که در چهار بخش مجزا تعریف می‌شود تا پیگیری و اجرای این طرح دقیق‌تر و شفاف‌تر انجام گیرد.

در بخش اول، کسری بودجه بدون نفت در کشور محاسبه و اعلام شده است. بر این اساس، میزان کسری بودجه برای امسال، پس از فروش اوراق بودجه‌ای و پس از اعمال فرآیند تخصیص حدود 100 هزار میلیارد تومان خواهد بود.

در بخش دوم، برنامه‌های اجرایی 10 گانه با عنوان سالم‌سازی اقتصاد معرفی شده است. به طوری که هر برنامه مورد نظر، به طور متوسط 10 هزار میلیارد تومان درآمد برای کشور ایجاد می‌کند. این ارقام، ارقام حداقلی با در نظر گرفتن مصلحت‌سنجی‌های اقتصادی - سیاسی است.

#### محورهای برنامه تصفیر نفت

ردیف	محور	تخمین	توضیح
1	کاهش معافیت‌های مالیات بر عملکرد در حوزه صادرات مواد خام و ارزش افزوده پایین	10٪	قابل حصول در سال 98
2	حذف برخی از معافیت‌های مالیاتی در سایر بخش‌ها	10٪	50 درصد قابل حصول در سال 98
3	<p>جلوگیری از فرار مالیاتی با استفاده از :</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• تکمیل پایگاه اطلاعاتی سازمان امور مالیاتی</li> <li>• تفکیک حساب‌های تجاری و شخصی و نظارت بر تراکنش‌های بانکی</li> <li>• اصلاح شیوه مالیات‌ستانی</li> </ul>	10٪	50 درصد قابل حصول در سال 98
4	افزایش نرخ برخی از پایه‌های مالیاتی موجود (به جز مالیات بر عملکرد بخش تولید، با رعایت ملاحظات توزیع درآمد) و اخذ مالیات از مسکن‌های خالی و تلاش برای دریافت بخشی از مطالبات مالیاتی	10٪	قابل حصول در سال 98
5	حذف 1 دهک در پرداخت یارانه نقدی برای سال 1398، یک دهک برای سال 1399 و یک دهک برای سال 1400	10٪	30 درصد قابل حصول در سال 98
6	فروش بخشی از سهام و دارایی‌های غیرمنقول دولتی	10٪	قابل حصول در سال 98
7	اصلاح حداقلی قیمت حامل‌های انرژی	10٪	50 درصد قابل حصول در سال 98
8	صادرات فرآورده‌ها (ناشی از افزایش تولید پالایشگاه ستاره خلیج فارس و جلوگیری از قاچاق ناشی از برقراری کارت سوخت)	10٪	قابل حصول در سال 98
9	معرفی پایه‌های مالیاتی جدید (PIT, CGT)	10٪	قابل حصول در سال 99 و 1400
10	مولدسازی دارایی‌های دولت یا فروش بخشی از آنها	10٪	قابل حصول در سال 99 و 1400

بخش سوم این طرح، مربوط به انتشار «اوراق پاکسازی اقتصاد از نفت» یا (اوراق اصلاح ساختار) می‌شود. از آنجا که برخی از برنامه‌های 10 گانه، قابلیت اجرا و حصول درآمد در سال جاری را دارند و برخی، همانند انواعی از مالیات‌ها علی‌رغم شروع عملیات اجرایی در سال جاری ممکن است در سال آتی و سال بعد از آن به ثمر بنشینند. برای برنامه-



هایی که امکان حصول درآمد در سال جاری را ندارند، «اوراق پاکسازی اقتصاد از نفت» منتشر و در بودجه‌های سال-های بعد تسویه می‌شوند. برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد حدود 60 تا 70 هزار میلیارد تومان قابلیت تحصیل درآمد در سال جاری وجود دارد و برای 30 تا 40 هزار میلیارد تومان، مازاد بر اوراق سال جاری، اوراق مالی-اسلامی اختصاصی برنامه تصفیر نفت که عمدتاً متکی بر صکوک و به پشتوانه دارایی‌های دولت خواهد بود، منتشر خواهد شد.

و برای بخش چهارم، صفر کردن درآمد نفت در بودجه از لحظه تصویب اصلاحیه یا قانون تصفیر نفت در بودجه در نظر گرفته شده است که تمام درآمد نفت پس از کسر سهم شرکت نفت وارد صندوق توسعه ملی می‌شود.

### □ ملاحظات برنامه «تصفیر بودجه در نفت»

❖ برنامه صفر کردن نفت، از سال اول اجرا، مسئله اصلی بودجه را به جای حداکثر سازی درآمد نفت، به حداقل سازی کسری بودجه بدون نفت و نحوه تأمین مالی آن تبدیل خواهد کرد. در واقع، همانند بیشتر کشورهای دنیا با ساختار بودجه‌ای سالم، مسئله اصلی بودجه، که باید مورد توجه دست اندرکاران بودجه در دولت و مجلس و مردم قرار گیرد، کنترل کسری بودجه، که امری درون‌زا است (برخلاف نفت که به صورت برون‌زا تحمیل می‌شود) و مباحث پایداری ناشی از چگونگی تأمین آن خواهد بود که می‌تواند به عنوان یک اصلاح ساختاری بلندمدت در نظر گرفته شود.

❖ از سوی دیگر، برآوردهای مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد هر 10 هزار میلیارد تومان استقراض دولت، از مسیر اوراق، اگر در نهایت توسط بانک مرکزی خریداری شود، به طور متوسط 3.8 درصد نرخ تورم را افزایش خواهد داد. به این ترتیب، میان میزان اجرای برنامه‌های پاکسازی اقتصاد از نفت و میزان کسری تبدیل شده به بدهی، بده بستان وجود خواهد داشت و از این به بعد، دست اندرکاران تهیه و اجرای بودجه توجه خواهند داشت که در صورت عدم اقدام لازم، با خطرات دیگر ناشی از تأمین کسری، از جمله تورم یا ناپایداری تعهدات مواجه می‌شوند.

❖ در طراحی سازوکار تفصیلی اجرای طرح می‌توان پیش‌بینی کرد که انتشار اوراق به صورت گام به گام و متناسب یا مشروط با تحصیل سایر منابع انجام شود. به طور مثال، به ازای هر چند هزار میلیارد تومان درآمد از سایر محل‌ها دولت مجاز خواهد بود تا چند هزار میلیارد تومان دیگر اوراق منتشر کند.

❖ سازوکار برنامه حاضر، با در نظر گرفتن ملاحظات عمدتاً غیراقتصادی معمول قوا، حداقلی در نظر گرفته شده است. با توجه به فشار موجود بر روی اقشار کم درآمد، می‌توان پیش‌بینی کرد که اگر دولت بتواند تمام ظرفیت برنامه‌های سالم سازی که در برنامه فوق حداقلی پیش‌بینی شده است را استفاده کند، به هر میزان فراتر از آن، در صورت کسب درآمدهای بیشتر، صرف برنامه‌های توزیعی و حمایتی کند.

❖ بخشی از این طرح که مربوط به «اوراق پاکسازی اقتصاد از نفت» است، به گونه‌ای تجربه بهبود داده شده و تقریباً تا حد امکان رفع اشکال شده اوراق منتشره دولت دکتر محمد مصدق برای نجات اقتصاد ملی در روزگار تحریم فروش نفت توسط انگلستان در سال 1330 است، که با پشتیبانی علما به اجرا درآمد، اما به دلیل برخی ضعف‌ها در طراحی سازوکار با موفقیت کامل همراه نشد. اگرچه اوراق مالی اسلامی پاکسازی اقتصاد از

نفت در طرح جاری، به دلیل حضور بانک‌ها و بانک مرکزی، برخلاف تجربه قبلی، با مشکل فروش مواجه نخواهد شد، اما با این حال ضروری است بسیج عمومی گروه‌های مختلف در این ارتباط به گونه‌ای باشد که تا حد امکان، مردم و بخش خصوصی، با هدف مشارکت در پاکسازی و قطع اتکا به نفت، به جای بانک‌ها یا بانک مرکزی خریدار این اوراق باشند و عوارض کمتری برجای بگذارد. انتظار می‌رود، در چنین وضعیتی، تعهد دولت و مجموعه قوا، برای پاسخگویی به این حرکت وطن دوستانه و در نتیجه تسویه اوراق از محل اصلاحات اقتصادی افزایش یابد.

❖ تشکیل کمیته‌های عملیاتی تخصصی در سازمان برنامه و بودجه، خزانه‌داری و دیوان محاسبات برای رصد کامل هزینه‌های جاری، شناسایی کلیه ذی‌نفعان نهایی استفاده‌کننده از منابع عمومی و اختصاصی و اصلاح رفتار مالی دولت به بخش‌های عمومی غیردولتی برای بهینه کردن مصارف، اعمال حداکثر تخصیص بهینه و جمع‌آوری بهینه درآمدها ضروری خواهد بود.

## □ مفروضات برنامه «تصفیر نفت» مرتبط با تراز پرداخت‌ها

### مدیریت سمت منابع

- اولین و مهم‌ترین اقدام، مدیریت دقیق منابع ارزی موجود و اجرای مؤثرتر پیمان‌سپاری برای بازگشت حداکثری ارز حاصل از صادرات است. به رغم صادرات غیرنفتی بالغ بر ۴۴ میلیارد دلار در سال ۹۷، تنها حدود ۳۰ درصد از ارز حاصل از صادرات یعنی حدود ۱۳ میلیارد دلار در سامانه نیما عرضه شده است و به فروش رفته است. بازگشت ارز حاصل از صادرات از روش‌های دیگر نیز حداکثر ۱۰ درصد برآورد می‌شود و لذا حدود ۶۰ درصد از ارز حاصل از صادرات بالغ بر ۲۶ میلیارد دلار در سال گذشته به چرخه اقتصادی کشور بازگشت نکرده است که این مقدار بالغ بر ۸۰ درصد ارز در اختیار بانک مرکزی برای تامین نیازهای ارزی بوده است. در صورت اجرای دقیق پیمان‌سپاری منابع حاصل از صادرات غیرنفتی کفاف نیاز کالاهای وارداتی کشور را می‌کند.

### مدیریت مصارف

- اصلی‌ترین روش مدیریت مصارف ارزی جلوگیری از خروج سرمایه از طریق ایجاد شفافیت در تراکنش‌های بانکی است که زمینه قانونی آن در بند (ح) تبصره ۱۶ قانون بودجه سال ۱۳۹۸ فراهم شده است. روش‌های دیگر نظیر اعمال محدودیت و افزایش تعرفه واردات کالاهای غیرضرور و لوکس و مدیریت سفرهای خارجی از طریق اخذ تصاعدی عوارض خروج از کشور و نیز مبارزه با واردات کالا به صورت غیررسمی (به جز مواد اولیه تولید) می‌تواند به کاهش مصارف ارزی کمک نماید.

### ایجاد منابع ارزی جدید

- این کار از طریق تشدید کنترل صادرات غیررسمی، افزایش ورود گردشگر از کشورهای همسایه، صرفه‌جویی برخی کالاها مانند بنزین و گازوئیل و ایجاد ظرفیت صادراتی از طریق کارت سوخت قابل انجام است.

## ❑ جزئیات عملیات مرتبط با تراز پرداخت‌ها

تخمین میزان (میلیارد دلار)	کاهش مصارف ارزی	تخمین میزان (میلیارد دلار)	مدیریت منابع ارزی و افزایش آن
9	کاهش 50 درصد خروج سرمایه از طریق رصد و مدیریت یکپارچه و گسترده تراکنش ها در بازارهای مختلف	18	بازگشت 80 درصد از ارز حاصل از صادرات (افزایش از 40 درصد به 80 درصد)
5	کاهش 50 درصد واردات غیررسمی (قاچاق)	5	صادرات روزانه 10 میلیون لیتر بنزین و 10 میلیون لیتر گازوئیل ناشی از افزایش تولید، یا جلوگیری از قاچاق ناشی از کارت سوخت و یا اصلاح الگوی مصرف ناشی از افزایش اندک در بهای حامل‌ها
1	مدیریت واردات کالاهای غیرضرور		
0.6	کاهش سفرهای خارجی غیرضرور	1	افزایش جذب گردشگر منطقه ای
15.6	مجموع	24	مجموع
	39.6		مجموع (افزایش منابع در اختیار)

## ❑ ملاحظات برنامه «تصفیر بودجه در نفت» مرتبط با تراز پرداخت‌ها

- ❖ در بخش فوق نشان داده شد حتی در صورت صفر شدن صادرات نفت، امکان مدیریت بازار ارز با ایجاد اصلاحاتی وجود دارد. با این وجود بار دیگر متذکر می‌شود که طرح این مباحث به معنی نفی تلاش برای صادرات نفت و گاز و سایر فرآورده های نفتی نیست، همچنین امکان صادرات نفت نیز به معنی بلاموضوع بودن پیگیری اصلاحات فوق نیست.
- ❖ بخش قابل توجهی از اعتراض‌ها به پیمان سپاری، به اصل آن نیست بلکه به نحوه اجرا و شرایط پیرامونی آن است.
- ❖ سیاست تخصیص ارز ترجیحی به کالاهای اساسی و نهاده های آنها در دستیابی به هدف خود یعنی ثبات قیمت کالاهای نهایی برای مصرف کننده به دلیل ضعف حکمرانی در بخش های مختلف کشور، کارآمد نبوده است. از طرف دیگر اجرای این سیاست پیامدهای منفی قابل توجهی مانند گسترش فساد به همراه داشته

است. در صورتی که سیاست تأمین ارز با نرخ ترجیحی (حمایت از مبدأ) با انواع دیگری از سیاست‌های حمایتی جایگزین شود، بخشی از مصارف ارزی کاهش می‌یابد.

❖ راه اصلی مبارزه جدی با خروج غیرمجاز سرمایه و بسیاری دیگر از اقدامات اخلاص گرایانه در بازارهای ارز و طلا و... و نیز فرار مالیاتی، اشراف و نظارت دقیق حاکمیت بر تراکنش‌های بانکی است.

## □ جمع‌بندی

وابستگی کشور به درآمدهای نفتی به عنوان پاشنه آشیل مشکلات اقتصادی کشور، سال‌هاست به عنوان یک تهدید جدی گریبان اقتصاد کشور را گرفته و علاوه بر موانع و مشکلات متعددی که پیش روی رشد و توسعه اقتصادی قرار داده است، همواره به عنوان یک ابزار و فرصت مناسب برای فشار حداکثری بر ایران از سوی دشمنان به کار گرفته شده است. در واقع، در طول چهار دهه گذشته، دشمنان با این فرض که ایران بدون درآمد نفتی توان اداره کشور خود را ندارد، تحریم نفتی را به عنوان ساده‌ترین و سریع‌ترین راه‌حل فشار بر ایران انتخاب کرده‌اند؛ با این حال، اگرچه در حوزه قانون‌گذاران، سیاست‌گذاران و قشر نخبگانی کشور همواره پیرامون حل این معضل اقتصادی بحث‌ها و گفتگوهای فراوانی شکل گرفته است، اما تاکنون هیچ‌گاه اجماع و اراده جدی برای درمان این بیماری از اقتصاد کشور ایجاد نشده است؛ این در حالی است که ظرفیت‌ها و فرصت‌های بسیاری در اقتصاد کشور وجود دارد که در صورت توجه و استفاده مناسب از آنها، قطع وابستگی کشور به درآمدهای نفتی کاری بسیار ساده و سهل خواهد بود و این امر با ایجاد اصلاحات اساسی در ساختار بخش‌های مختلف اقتصادی کشور از جمله اصلاح ساختار نظام مالیاتی، اصلاح ساختار نظام گمرکی، اصلاح ساختار نظام بانکی و ... به راحتی میسر می‌شود. اما در حال حاضر و با بازگشت مجدد تحریم‌ها، این بار بیش از هر زمان دیگری درمان اساسی بزرگ‌ترین معضل اقتصادی کشور مورد توجه قرار گرفته و با اتفاق نظری که بین کارشناسان و سیاستگذاران کشور شکل گرفته است حرکت در مسیر اصلاح ساختار اقتصادی کشور به طور اختیاری و با تکیه بر توانایی‌های داخلی، نه تنها باعث خلع سلاح طرف مقابل خواهد شد بلکه بستر و زمینه اقتصادی پایدار و امن را در بلندمدت برای کشور فراهم می‌آورد. از این‌رو، برای هدایت و جهت‌دهی دقیق و هدفمند بدنه کارشناسی، اجرایی و قانون‌گذاری کشور در جهت اصلاحات اساسی ساختار اقتصادی، پیگیری، تبیین، مطالبه‌گری و جریان‌سازی مناسب از جمله اقداماتی است که با فضاسازی رسانه‌ای درست می‌تواند در این مسیر راهگشا باشد.